

Sygn. akt II UK 218/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 25 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Ambrożego S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.
o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 lutego 2010 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 stycznia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 27 stycznia 2009 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. z dnia 10 marca 2008 r. i oddalił odwołanie Ambrożego S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. z dnia 20 czerwca 2007 r. odmawiającej prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Wyrok ten zapadł w następującym stanie faktycznym. Ubezpieczony legitymuje się ogólnym stażem emerytalnym wynoszącym 39 lat, 11 miesięcy i 6 dni okresów składkowych i nieskładkowych i osiągnął wiek 60 lat. Spór między stronami dotyczył spełnienia przez ubezpieczonego warunku wynikającego z przepisu art. 32 ust. 4 z ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) w związku § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), a mianowicie legitymowania się okresem pracy w szczególnych warunkach w wymiarze 15 lat. Sąd Apelacyjny uznał, że do tego okresu zaliczyć można okresy uwzględnione przez organ rentowy (od 1 kwietnia 1963 r. do 31 lipca 1965 r., tj. 2 lata, 4 miesiące, od 28 października 1965 r. do 15 czerwca 1966 r., tj. 7 miesięcy i 19 dni, od 3 lipca 1989 r. do 6 marca 1991 r., tj. 1 rok, 8 miesięcy i 5 dni) wynoszący łącznie 4 lata 7 miesięcy i 24 dni. Nadto do okresu pracy w szczególnych warunkach zaliczył Sąd także okres od 23 lipca 1986 r. do 30 czerwca 1989 r., tj. 2 lata, 11 miesięcy 7 dni, kiedy ubezpieczony pracował jako młynarz w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w K. Łączny uznany przez Sąd Apelacyjny staż pracy w szczególnych warunkach wyniósł zatem 7 lat, 7 miesięcy i 1 dzień. Natomiast, inaczej niż Sąd Okręgowy, Sąd ten nie uwzględnił przy ustalaniu prawa do emerytury następujących okresów jako okresów pracy w szczególnych warunkach: od 30 czerwca 1966 r. do 23 czerwca 1968 r., tj. 1 roku, 11 miesięcy i 24 dni – w Spółdzielni Pracy „P.” w G. na stanowisku piekarza, od 30 września 1968 r. do 30 kwietnia 1970 r., tj. 1 roku, 7 miesięcy, 28 dni - w Piekarni „K.” w G. w charakterze piekarza, a także od 4 stycznia 1972 r. do 5 kwietnia 1976

r., tj. 4 lat, 3 miesiące i 2 dni – na stanowisku piekarza w WSS „Społem” w G. oraz od 6 kwietnia 1976 r. do 5 czerwca 1976 r., tj. 2 miesiące – na stanowisku brygadzysty i p.o. kierownika w WSS „Społem” w G. Łącznie Sąd Apelacyjny nie uwzględnił okresu 7 lat, 11 miesięcy, 26 dni. Uzasadniając takie stanowisko, Sąd Apelacyjny podniósł, że okres od 6 kwietnia 1976 r. do 5 czerwca 1976 r. nie może być uznany za pracę w szczególnych warunkach, bowiem wtedy ubezpieczony zatrudniony był nie na stanowisku piekarza, lecz brygadzysty i p.o. kierownika. Co do okresu pracy w Spółdzielni Pracy „P.” w G. oraz w WSS „Społem” w G. Sąd stwierdził, że Centralny Związek Spółdzielczości Pracy (dalej - jako CZSP) uchwałą z dnia 30 czerwca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w jednostkach spółdzielczości pracy (Biul. CZSP 1983 nr 15 - 16, poz. 54) określił stanowiska pracy zaliczane do pracy w warunkach szczególnych wedle załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. - wykazu A, dział X, poz. 11 – rolnictwo i przemysł rolno – spożywczy. Pod pozycją 11 ujęto prace przy wypieku pieczywa cukierniczego trwałego (ręczny odbiór wyrobów z pieca). W wyżej wskazanych okresach ubezpieczony nie był zatrudniony w takim charakterze. Ani Spółdzielnia Pracy „P.” w G., ani WSS „Społem” w G. nie produkowały pieczywa cukierniczego trwałego. Badając zaś okres od 30 września 1968 r. do 30 kwietnia 1970 r. – okres pracy w Piekarni „K.” w G., Sąd Apelacyjny stwierdził, że zarządzenie Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach (Dz.Urz. MRLiGŻ nr 2, poz. 4) wskazało jako prace wykonywane w szczególnych warunkach (wykaz A, dział X, poz. 11) pracę na stanowisku podawacza i odbieracza pieczywa na blachach z pieca i odbieracza listków waflowych, natomiast ubezpieczony w wyżej wskazanym okresie był zatrudniony jako piekarz przy produkcji i wypieku chleba. W konkluzji Sąd Apelacyjny stwierdził, że zarządzenie resortowe uznawały za pracę w szczególnych warunkach pracę wykonywaną w narażeniu na warunki szkodliwe pod postacią wysokiej temperatury, a więc na stanowiskach wymagających bezpośredniego kontaktu z wysoką temperaturą przy piecu piekarniczym, a takich prac ubezpieczony w spornych okresach nie wykonywał.

Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał, że ubezpieczony nie legitymuje się wymaganym okresem 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku ubezpieczony zarzucił – w pierwszej podstawie - naruszenie art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - poprzez jego niewłaściwe zastosowanie – bez uwzględnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (Dz.U. nr 144, poz. 1530), co stanowi o naruszeniu art. 2 Konstytucji RP, a także podniósł naruszenie art. 2, art. 87 ust. 1, art. 92 ust. 1 i 2 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 40 ust. 2, art. 41 pkt 8 i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP z dnia 22 lipca 1952 r. – w stanie prawnym z dnia 31 marca 1988 r. - poprzez ich niezastosowanie w związku z nieuwzględnieniem treści art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) oraz art. 32 ust. 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - bez uwzględnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03, a sprowadzające się do oparcia rozstrzygnięcia na niekonstytucyjnych normach prawnych, tj. zarządzeniu Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach oraz na uchwale CZSP z dnia 30 czerwca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w jednostkach spółdzielczości pracy.

Skarżący podniósł też zarzut naruszenia przepisu § 4 w związku z wykazem A, dział X, poz. 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - przez ich niewłaściwe zastosowanie – z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z zarządzenia Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach oraz uchwały CZSP z dnia 30 czerwca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w jednostkach spółdzielczości pracy.

Z tych względów wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji organu rentowego oraz zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz kosztów

postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że zarządzenie Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach oraz uchwała CZSP z dnia 30 czerwca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w jednostkach spółdzielczości pracy wydane zostały bez stosownego upoważnienia ustawowego, na podstawie niedopuszczalnej subdelegacji zawartej w § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. W efekcie zastosowano ograniczenia wynikające z tych aktów prawnych, co narusza art. 2 Konstytucji RP (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03). Gdyby zatem Sąd Apelacyjny zastosował art. 2, art. 87 ust. 1, art. 92 ust. 1 i 2 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 40 ust. 2, art. 41 pkt 8 i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP z dnia 22 lipca 1952 r. – w stanie prawnym z dnia 31 marca 1988 r. oraz art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, odrzuciłby te resortowe akty normatywne jako niekonstytucyjne. Skarżący podkreślił, że na ich podstawie nastąpiło zawężenie uprawnień określonych w § 4 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku z wykazem A, dział X, poz. 11 załącznika do tego rozporządzenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wydane zostało na podstawie art. 55 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.), zawierającego delegację dla Rady

Ministrów do określenia rodzajów prac lub stanowisk pracy oraz warunków, na podstawie których osobom wymienionym w art. 11 ust. 3 oraz w art. 53 ust. 2 i 3 ustawy przysługuje prawo do emerytury w określonym wieku, niższym niż to wynika z art. 26 ust. 1 pkt 1 oraz wzrost emerytury lub renty, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 2. Przepisy § 1 ust. 2 i 3 tego rozporządzenia Rady Ministrów zobowiązujące ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazów stanowisk pracy w podległych im zakładach nie dotyczą materii regulowanej art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Nie określają one bowiem ani wieku emerytalnego, ani rodzajów i stanowisk pracy, ani warunków przechodzenia na emeryturę. Przepisy te nie wkraczają w sferę praw podmiotowych pracownika, lecz stanowią dyrektywę dla organów zwierzchnich lub nadzorujących zakłady pracy do prowadzenia wykazów stanowisk pracy wymienionych w załączniku do rozporządzenia (por. uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243 oraz wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004, P 17/03). Upoważnienie dla właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych wynikające z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia nie stwarzało podstawy prawnej do wydawania aktów niepozostających w zgodności z powszechnie obowiązującym prawem, lecz obejmowało tylko ustalenie w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach i nie przewidywało możliwości wykroczenia poza wykazy prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienione w załączniku do rozporządzenia. Na tej podstawie wymienione podmioty mogły tylko wskazać, na których stanowiskach są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, nigdy zaś ustanawiać nowych stanowisk pracy. Określone w art. 93 ust. 2 Konstytucji akty prawne, niebędące obecnie źródłem prawa - w tym zarządzenia ministrów, nie mogą być samodzielną podstawą prawną indywidualnych decyzji, jednakże akt prawny, mający swoje umocowanie w ustawie i rozporządzeniu Rady Ministrów, a ponadto nieodnoszący się do praw podmiotowych obywateli, który jest w istocie jedynie wykazem prac wykonywanych w szczególnych warunkach, nadal obowiązuje. Określone w nim skutki prawne

wykonywania takich prac nie są bowiem wskazywane przez to zarządzenie, lecz stanowi o nich ustawa i utrzymane jej przepisami w mocy rozporządzenie Rady Ministrów (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392 oraz z 20 października 2005 r. I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306). Wykazy resortowe mają zatem charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający. Taki wykaz resortowy ułatwia identyfikację określonego stanowiska pracy jako stanowiska pracy w szczególnych warunkach – w szczególności, jeśli w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. nie wymienia się konkretnych stanowisk, lecz operuje się pojęciem ogólnym np. prace przy wypieku pieczywa. Innymi słowy, zarządzenia resortowe mogą mieć znaczenie jedynie w sferze dowodowej. Z faktu, że właściwy minister, kierownik urzędu centralnego czy centralny związek spółdzielczy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalił w podległych i nadzorowanych zakładach pracy, że dane stanowisko pracy jest stanowiskiem pracy w szczególnych warunkach, może płynąć domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w takich warunkach i odwrotnie, brak konkretnego stanowiska pracy w takim wykazie może – w kontekście całokształtu ustaleń faktycznych - stanowić negatywną przesłankę dowodową.

Błędnie zatem Sąd Apelacyjny uznał *a priori*, że z mocy przywołanego zarządzenia resortowego oraz uchwały centralnego związku spółdzielczego, w których nie wymieniono stanowiska piekarza, praca na tym stanowisku nie może być kwalifikowana jako wykonywana w szczególnych warunkach. Wskazać także należy, iż w wykazie A stanowiącym załącznik do uchwały nr 38 Zarządu „Społem” Centralnego Związku Spółdzielni Spożywców z dnia 11 lipca 1983 r., a więc bezpośrednio odnoszącej się do WSS „Społem” w G. - jednego z pracodawców ubezpieczonego w spornym okresie, w dziale X – rolnictwo i przemysł rolno – spożywczy, pod pozycją 11 – prace przy wypieku pieczywa - wymienione jest stanowisko piekarza. Stanowisko to jest przykładowo także ujęte w załączniku nr 1 do uchwały nr 64/83 Zarządu Głównego Centralnego Związku Spółdzielni Rolniczych „Samopomoc Chłopska” z dnia 25 lipca 1983 r. w dziale X - rolnictwo i przemysł rolno – spożywczy, pod pozycją 11 – prace przy wypieku pieczywa, co

wskazywałoby na niemożliwość wykluczenia *a priori* pracy piekarza jako pracy w szczególnych warunkach. Taka kwalifikacja pracy piekarza w tych jednostkach wynika niewątpliwie z występujących w trakcie jej wykonywania uciążliwości (w szczególności w małych i niezmechanizowanych piekarniach) związanych z niekorzystnymi warunkami mikroklimatycznymi (temperatura na stanowisku pracy), znacznym zakresem ciężkich fizycznych prac ręcznych, pracą wielozmianową, w tym nocną, zapyleniem z powodu pyłów pochodzenia organicznego, głównie mąki. Konieczne zatem są ustalenia czy praca wykonywana przez ubezpieczonego w spornym okresie odbywała się w warunkach zbliżonych do pracy piekarza w tych jednostkach – bez których nie ma możliwości prawidłowego zastosowania prawa materialnego.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.